

Erihoolekandeteenuse järjekorra analüüs aprill 2025

Sissejuhatus

Viimaste aastate jooksul on erihoolekandeteenusele pääsemine muutunud aina keerulisemaks, mille üheks ilmekaks näiteks on kasvavad ootejärjekorrad. Alates 2017 aastast on riigi poolt täiendavalt rahastatud üle 730 täiendava erihoolekandeteenuse koha, kuid psüühikahäire või intellektipuude tõttu erihoolekandeteenust vajavate inimeste arv on suurenenud enam. Seega ei ole lisakohtade loomine vähendanud teenuste järjekorras olijate arvu. Teenuse ootel olemine mõjutab nii perede igapäevast toimetulekut, tööturul osalemist kui ka kohalike omavalitsuste suutlikkust pakkuda vajalikku tuge. Erihoolekandeteenuse kättesaadavuse probleem ei seisne ainult kodulähedaste kohtade nappuses, vaid ka teenuse sisulises sobivuses (ootused teenuse sisule) ja süsteemi paindlikkuse puudumises.

Käesolev analüüs annab ülevaate nii järjekorras olevatest teenuskohtadest kui inimestest, kes ootavad erihoolekandeteenusele pääsemist. Andmete põhjal tuuakse esile need inimesed, kelle teenusevajadus on kõige kiireloomulisem, et toetada paremat uute teenuskohtade planeerimist ja otsustamist.

Erilist tähelepanu vajab kasvav sihtrühm — autismispektrihäirega inimesed, kelle teenusevajadus on olnud kiirelt tõusutrendis. Kehtiv erihoolekandesüsteem pakub praegu teenust peamiselt vaid äärmuslikult kahjustava käitumisega autistidele samas kui suur osa autistidest vajaks toetust oluliselt varasemas faasis. Selle sihtrühma jaoks on vajalik eraldi teenuseliigi loomine sotsiaalhoolekande seaduses ning tegevusjuhendajate süsteemne ja sihipärane koolitamine.

1. Erihoolekandeteenuse eesmärk ja sisu

Erihoolekandeteenused on sotsiaalteenused, mis on mõeldud täisealistele inimestele, kes vajavad oma vaimse tervise tõttu igapäevaelus juhendamist, nõustamist, kõrvalabi ja järelevalvet ning kellele ei ole võimalik pakkuda vajalikku abi teiste sotsiaalhoolekande abimeetmetega.

Erihoolekandeteenuste eesmärk on, et kõikidel teenustel toimub inimese iseseisva toimetuleku arendamine ning tegevuste juhendamine. Inimene peaks maksimaalselt ise panustama oma igapäevaelu tegevustesse ning teda juhendatakse ja aidatakse erihoolekande tegevusjuhendaja poolt vastavalt inimese vajadustele.

Erihoolekandeteenust on õigus saada alates 18 eluaastast. Teenuse järjekorda saab lisada inimese alates 16 eluaastast, kui abi- ja toetusvajaduse hindamise tulemusena on välja selgitatud erihoolekandeteenuse vajadus ja teenuse liik.

Kokku on 12 teenuse liiki: toetavad- ja ööpäevaringsed erihoolekandeteenused (vabatahtlikkuse alusel) ning kohtumäärusega ööpäevaringne erihooldusteenus (nõusolekuta hooldamise teenus)

01.04.2025 seisuga oli teenusel 6209 inimest (7734 teenuskohal). Ja teenuse järjekorras 2093 unikaalset inimest 2407 teenuskohale (teenuskohtade arv on suurem, kuna üks inimene võib samaaegselt olla mitmel toetaval teenusel korraga).

Teenuse järjekordade põhimõtted tuginevad Sotsiaalkaitseministri määrusele nr 70 "Erihoolekandeteenuse järjekorra pidamise kord ja nõuded". Kui Sotsiaalkindlustusametil ei ole võimalik EHK teenust saada õigustatud isikule suunamisotsust väljastada (eelarves ei ole raha või kõik riigi poolt rahastatavad teenuskohad on juba täidetud või soovitud teenuseosutaja juurde ei ole vaba kohta), siis väljastatakse inimesele erihoolekandeteenuse osutamise otsus ja järjekorrateade. Lisaks

uutele teenuse vajajatele saab teenuse järjekorda lisada ka juba erihooletandeteenust saava isiku, seda juhul, kui ta soovib vahetada teenuseosutajat (sobiva teenuseosutaja juures vaba koht puudub) või on muutunud abi- ja toetusvajadus ning inimene vajab teist teenust, kus aga vaba rahalise kattega teenuskoht puudub. Inimene ootab seni järjekorras vajalikku teenust ja kasutab varasemat erihooletandeteenust edasi.

SKA peab EHK teenuste järjekorda iga teenuse kaupa eraldi maakonna põhiselt ning eristatakse tava- ja eelisjärjekorda.

Kommunikatsiooni sõnumitena on seni teenuse statistilistes andmetes presenteeritud kõiki EHK täidetud ja järjekorras olevaid teenuskohti teenuste liikide alusel maakondade ja KOVde lõikes ning unikaalseid isikuid maakondade ja KOVde lõikes. Ja seetõttu ongi koguaeg räägitud (lapsevanemad, meedia jt) 2000 järjekorras olevast inimesest. Kui ühest KOVst on teenusel vähem kui kuus inimest, siis andmekaitse reeglitega kooskõlas kuvatakse teenusel olevate inimeste vahemik 1-5.

Analüüsi jaoks on kasutatud andmeid 14.04.2025 seisuga SKAIS_AE andmebaasist.

Analüüsis kasutatud lühendid

- SKA – Sotsiaalkindlustusamet
- KOV – kohalik omavalitsus
- EHK – erihooletanne
- ÖE – Ööpäevaringne erihooletusteenus
- IET – Igapäevaelu toetamise teenus
- TE – toetatud elamise teenus
- IET PNH – igapäevaelu toetamise päeva- ja nädalahoiuteenus
- PNH – päeva- ja nädalahoiuteenus
- ÖT – äärmusliku abi- ja toetusvajadusega erihooletandeteenus
- EK – eestkostja
- TO – (erihooletande) teenuse osutaja
- ÜH – üldhooletusteenus
- AA – EHK teenuse aktiivsed teenuskoha ootajad järjekorras, inimesed, kes vajavad koheselt teenust
- MA – EHK teenuse mitte aktiivsed teenuskoha ootajad järjekorras, inimesed, kes ei vaja koheselt teenust (need inimesed on öelnud teenuse vajaduse kuupäeva, mis saabub tulevikus, seni on nad kas veel koolis, ISTE projektis vms).

2. Lühikokkuvõte

Erihooletandeteenuse (EHK) järjekorras oli 14.04.2025 seisuga **1130 unikaalset inimest, kes teenuskohta oodates ei ole ühegi teise EHK teenusega toetatud ega viibi samal ajal üldhooletusteenusel.** kokku **1322 teenuskohale**. Neid, kes vajavad EHK teenuskohta esimesel võimaluse (nn aktiivsed ootajad, AA), on järjekorras ootel **767**, kokku **892 teenuskohale** (ilma samal ajal üldhooletusteenusel viibijateta).

Olulised tähelepanekud:

- **126 järjekorras oleva teenuskoha puhul** on isik korraga nii EHK järjekorras kui ka üldhooletusteenusel, mis viitab teenuskohtade puudumisele eelkõige hooletusteenust ja

pidevat järelevalvet vajavatele täisealiste teenustele. Ning nende inimeste suurele hooldusvajadusele, mis juhtudel pered ei jaksa enam ise lähedast hooldada.

- **Aktiivse staatusega** on 66% järjekorras olevatest teenuskohtadest, neist kõige suurem vajadus on:
 - **Ööpäevaringse erihooldusteenuse** järele (245 kohta)
 - **Igapäeaelutoetamise teenuse** järele (217 kohta, sh päeva- ja nädalahoiuteenus)
 - **Toetatud elamise teenuse** järele (174 kohta, peamiselt teenuse osutaja poolt pakutava eluruumi eelistusega)
- Kõige enam on järjekorras ootel inimesi vanuses **20–29 aastat**, kuid ÕE puhul domineerib **40–49-aastaste** vanuserühm.
- Maakondlikult on suurim teenuskohtade vajadus **Harjumaal** (Tallinna linn, eeskätt ÕE teenus) ja **Tartumaal** (Tartu linn, IET ja ÕE teenus).
- Alates 2025. a jaanuarist on kehtiv õigusakt (määrus), mille järgi teenuskoha pakkumisele mittereageerimisel 5 tööpäeva jooksul pakutakse kohta järgmisele isikule.

Probleemid ja ettepanekud:

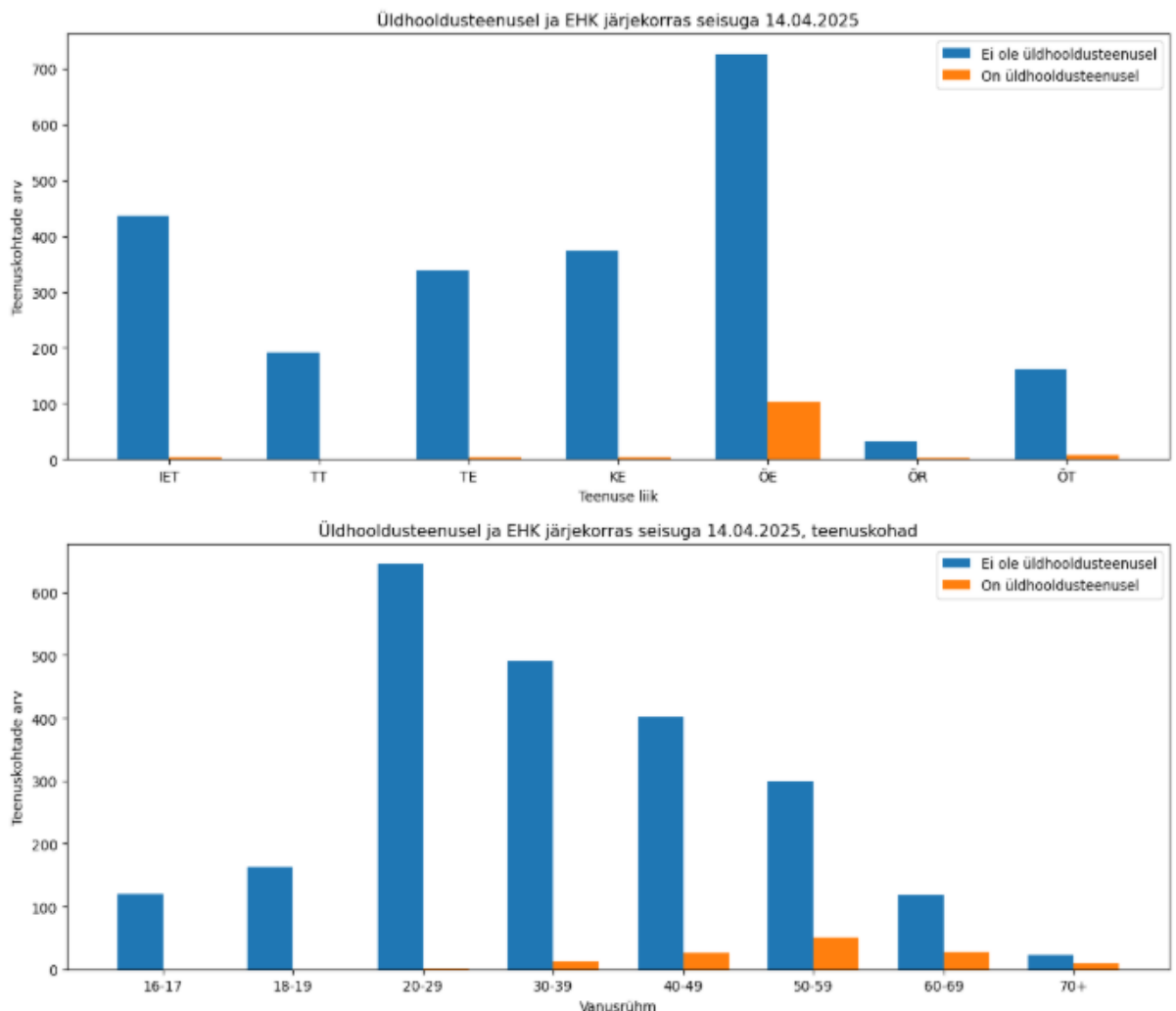
- Vajadus erihoolekandelistele teenustele järgi on suurem, kui riigi võimekus eraldatud eelarveliste vahenditega teenust pakkuda. Olemasolevate eelarveliste vahenditega ~ 51 milj eurot ei ole võimalik lahendada teenuse kättesaadavuse probleeme.
- Järjekorra suurust kasvatab teenuse varajane taotlemine, mis ei tähenda alati kohest teenusevajadust – see võib moonutada tegelikku teenuskohtade vajadust. EHK teenuse järjekorra pidamine annab mõningase ülevaate tuleviku teenuse vajadusest, kuid vaadates psüühikahäirete diagnoosimise kasvutrende viimastel aastatel, ei ole oodata teenuse nõudluse vähenemist
- *Tuleb täpsemalt defineerida, kes on erihoolekandeteenuse ja kes üldhooldusteenuse sihtrühm. Üldhooldus on mõeldud kõikidele täisealistele hooldust vajavatele inimestele, kuid enamasti käsitletakse üldhooldust kui eakatele mõeldud teenust. Võimalik, et mõistlik on arutelda piirkondlike üldhooldusteenuste osutajate üle, kuhu koonduvad nooremad suure hooldusvajadusega inimesed.*
- Teenuskohtade pakkumisel loobutakse sageli koha sobimatuse (asukoht, hoonestuse seisukord, kõrge omaosalus) tõttu inimese/ eestkostja valikul või puudub valmisolek teenusele asumiseks.
- SKA kavandab sisest töökorralduse muudatust: teenuskohtade pakkumine koondatakse kahe peaspetsialisti ülesandeks, tagamaks ülevaade ja sujuvam teenusele suunamine.
- Vajalik on teha sotsiaalhoolekande seaduse muudatused (eelnõu esimese kahe muudatuse osas on ettevalmistamisel koos tõlketeenuse eelnõuga):
 - Teenuse soovijal või tema eestkostjal on kohustus vastata SKA poolt tehtud teenuskoha pakkumisele loetud päevade jooksul:
 - 7 päeva (toetavad teenused)
 - 14 päeva (ööpäevaringsed teenused)
 - Kodulähedaste teenuskohtade loomine:
 - KOVid soovivad investeerida ja on valmis rajama uusi erihoolekandeteenuse asutusi, kui saavad eelistatult võtta teenusele oma piirkonna inimesi.
 - Aktiivsusstaatuse haldamise kohustus:
 - Inimesed on kohustatud teavitama SKA-d, kui nende valmidus teenust vastu võtta on muutunud.

3. Analüüs

Analüüsi esimestes punktides on ülevaade EHK teenuse järjekorras olevatele inimestele vajaminevatest teenuskohtadest, mitte unikaalsetest inimestest. Seda põhjusel, et üks ja sama inimene võib olla samal ajal mitme EHK teenuse järjekorras (nt toetavate teenuste puhul või „raskema“ teenuse ootel on hindamisel tehtud kokkulepe inimese või tema esindajaga, et „raskema“ teenuskoha ootamise ajal ollakse valmis kasutama ka kergemat teenust – näiteks ÕT puhul ka PNH teenus) või olla ühel EHK teenusel ja teise teenuse järjekorras või teenusel ja samal ajal teenuse osutaja vahetuse vaatest teenuse järjekorras. Või näiteks on inimesel või tema eestkostjal kindel soov, et teenust osutab inimese/ tema eestkostja poolt väljavalitud TO ja seega on inimene järjekorras ootel, kuni soovitud asutuses vabaneb teenuskoht. Analüüsi ülevaate punkt 3 annab ülevaate järjekorras olevate inimeste osas.

3.1. EHK teenuse järjekord ja samal ajal üldhooldusteenusel viibimine

Kokku on 126 teenuskohta EHK järjekorras, mille puhul samal ajal kasutatakse ÜH teenust. Kõige enam ollakse sama ajal ÕE teenuskoha ootel (Joonis 1).

Joonis 1. EHK järjekorras ja samal ajal üldhooldusteenusel, EHK teenuse liigid ja vanuseline jaotus

Joonis 1 annab ülevaate nii EHK teenuse järjekorras olevate teenuskohtade liikide vaatest kui ka ÜH teenusel olijate ja EHK teenuskoha ootel olevate isikute vanuselisest kuuluvusest 01.04.2025 seisuga. Üldhooldusteenus on pikaajaline hooldusteenus suure hooldusvajadusega täisealistele inimestele, kes enam igapäevaeluga üksi oma kodus toime ei tule. EHK teenuskohtade puudumise tõttu on käesoleval hetkel ÜH teenust vajamas enim nooremapoolsed ja keskealsed inimesed, kes on EHK järjekorras. Kindlasti on ÜH teenuseosutajatele väljakutse, et tulla toime EHK teenusevajadusega inimesega, kuna hooldustöötajate väljaõpe ei paku kõiki neid aspekte, mida tegevusjuhendaja erihoolekandeteenusel teenuse saajale pakub.

3.2 EHK järjekorras olevate teenuskohtade aktiivsusnäitaja

Abi- ja toetusvajaduse hindamise järgselt tuvastatud teenuse liigi alusel suunatakse inimene antud teenuse järjekorda. Inimesel/ tema eestkostjal on võimalik määrata, kas inimene on aktiivne (AA) teenuskoha ootaja või on tema staatus mitte aktiivne (tuvastatud on erihoolekandelise teenuse vajadus, aga koheselt teenuskohta ei vaja, MA).

MA teenuskohtade sagedasemad põhjendused:

- Lähedaste toel saab veel kodus hakkama
- Teenuse kasutamise õigustatus algab 18.eluaastast (isik on järjekorda suunamise hetkel alla 18.a)
- Inimene õpib, ei vaja teenust
- Inimene kasutab hetkel mõnda teist pakutavat teenust (nt ESF rahastusel ISTE)

Tabel 1. Teenuskoha ootamise aktiivsusnäitaja

	Järjekorra märkuste lahtis märgitud seisund (aktiivsus), teenuskohtade arv			Järjekorra märkuste lahtis märgitud seisund (aktiivsus), teenuskohtade jaotus (%)		
	AA	MA	KOKKU teenuskohad	AA	MA	KOKKU teenuskohad
ei ole erihoolekandeteenusel 01.04.2025 seisuga	892	430	1324	67%	32%	100%
on erihoolekandeteenusel 01.04.2025 seisuga	603	332	935	64%	36%	100%
KOKKU teenuskohad	1495	762	2259	66%	34%	100%

**kahe isiku puhul ei olnud andmebaasis aktiivsuse näitajat märgitud*

Aktiivsusnäitajate analüüsis on Tabel 1-s aluseks võetud ainult need teenuskohad, mis ei ole samal ajal ÜH teenusel, kui oodatakse EHK teenuskohta. Kokku on neid teenuskohti **2259**. Nendest 1324 teenuskoha puhul ei ole isik samal ajal mõne teise EHK teenuskohal – sellest **67 % (892 kohta, 767 isikut)** on **AA staatusega**, kes on SKA hinnangul hetkel kõige kriitilisem sihtrühm – kuna nendel juhtudel ei ole samal ajal mõne teise EHK teenusega inimese toetamist ning nad vajaksid kohe teenust, kui isikule sobiv teenuskoht oleks kättesaadav. Sobiva teenuskoha valikul lähtutakse: asukohast (enamasti

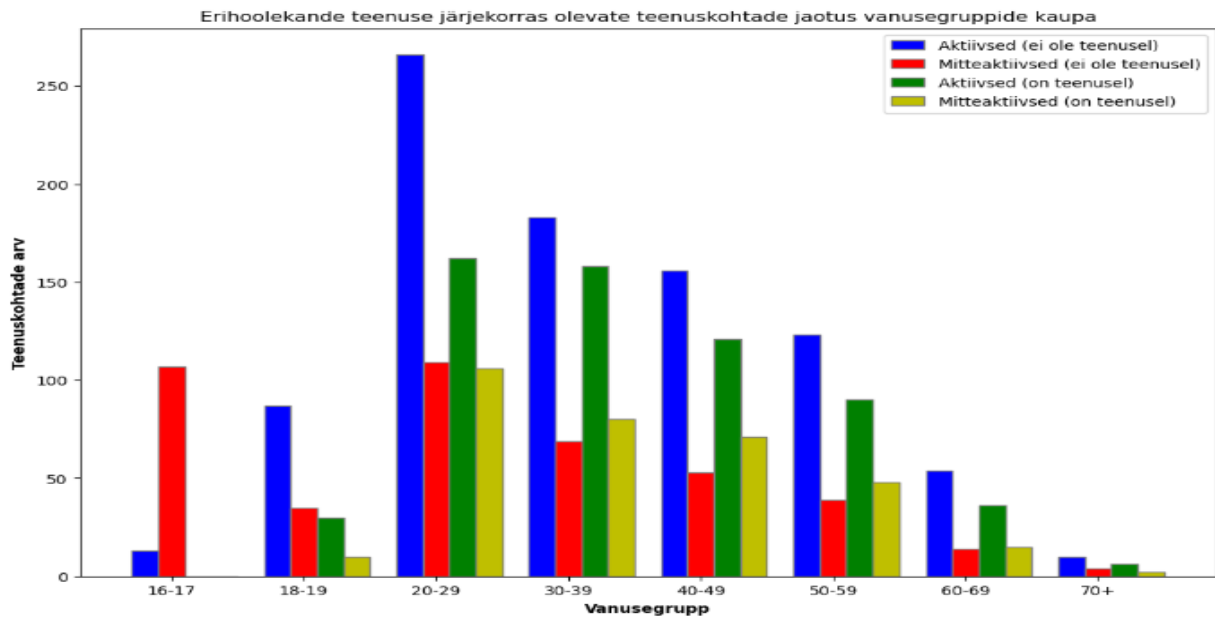
soovitakse elukohalähedast teenuskohta, keele keskkonnast, 1-või 2-kohaline tuba, M/N, intellektipüüet või psüühikahaigus jne).

892 AA teenuskohast on **kõige suurem vajadus ÕE teenuskohtade järele – 245 teenuskohta**. Järgneb IET – 217 kohta (tabelis 2 on IET puhul järjekorras 250 teenuskohta, sh 33 PNH teenuskohta, kuna SKAI_AEs ei ole võimalik PNH teenust eraldi alamteenusena märkida) ja TE. TE puhul saab tänase praktika põhjal järeldada, et teenuse vajaja ootab teenuseosutajalt TE teenust koos eluruumiga, mitte teenust enda isiklikus eluruumis. Kuid EHK teenuse eesmärk ei ole pakkuda inimesele eluruumi, vaid osutada teenust isiku eluruumis. Seega on antud sihtrühma puhul tegemist mitte ainult EHK teenust, vaid ka eluruumi vajavate inimestega.

Tabel 2. Aktiivsuse näitaja teenuseliikide kaupa, teenuskohtade arv

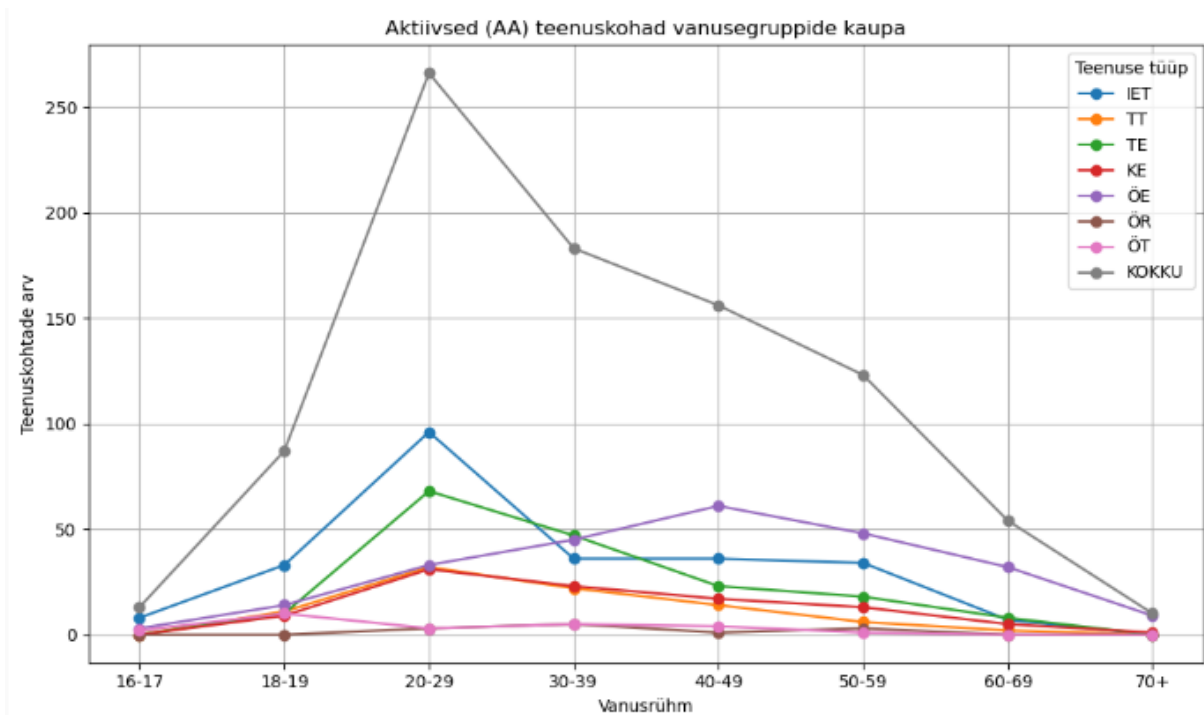
		Järjekorra märkuste lahtis märgitud seisund (aktiivsus), teenuskohtade arv		
	Millise teenuse järjekorras?	AA	MA	KOKKU teenuskohad
ei ole teenusel 01.04.2025 seisuga	IET	250	122	372
	TT	87	33	120
	TE	174	62	236
	KE	99	92	192
	ÕE	245	85	331
	ÖR	12	6	18
	ÖT	25	30	55
	Kokku	892	430	1324

Järgmine joonis (joonis 2) annab ülevaate, et kõige enam on 14.04.2025 seisuga järjekorras olevatest teenuskohtadest teenuse ootel vanuserühmas 20-29.a (seda ka eraldi vaadates, kas teenuskoha ootaja on samal ajal juba EH teenusel või mitte).

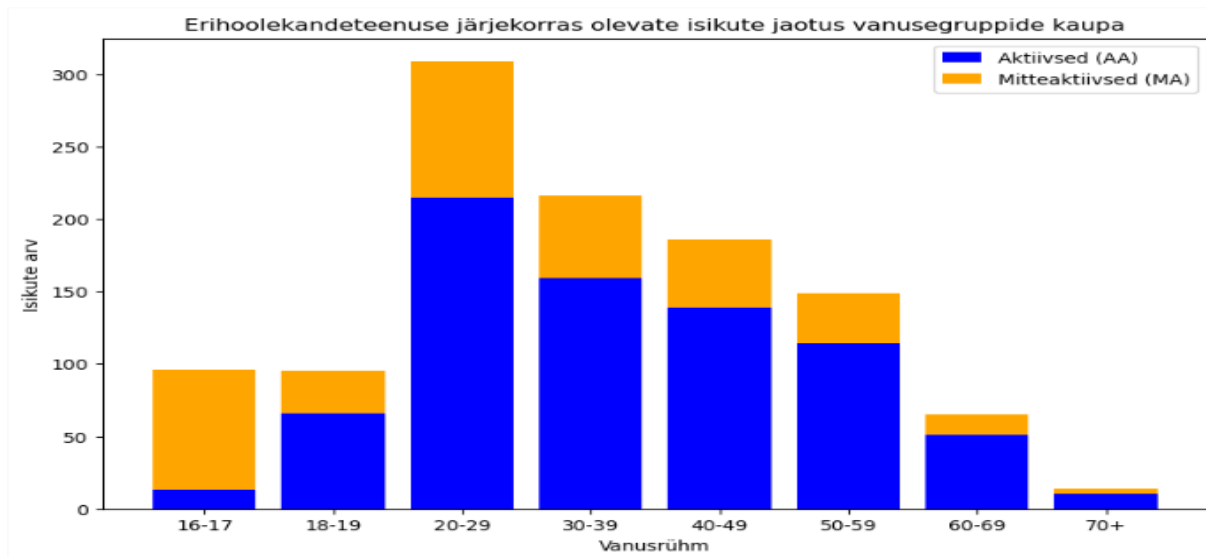
Joonis 2. Vanuseline jaotus ja aktiivsuse näitaja

Joonis 3 võtab kokku Tabel 2 ja joonis 1 andmed. Aktiivseid teenuskohtade ootamisi on kõige enam 20-29 vanuserühmas (IET ja TE teenused). Ja ÕE teenusel kohti vajatakse kõige enam, selle teenuse liigi puhul on kõige rohkem ootajaid vanuses 40-49a.

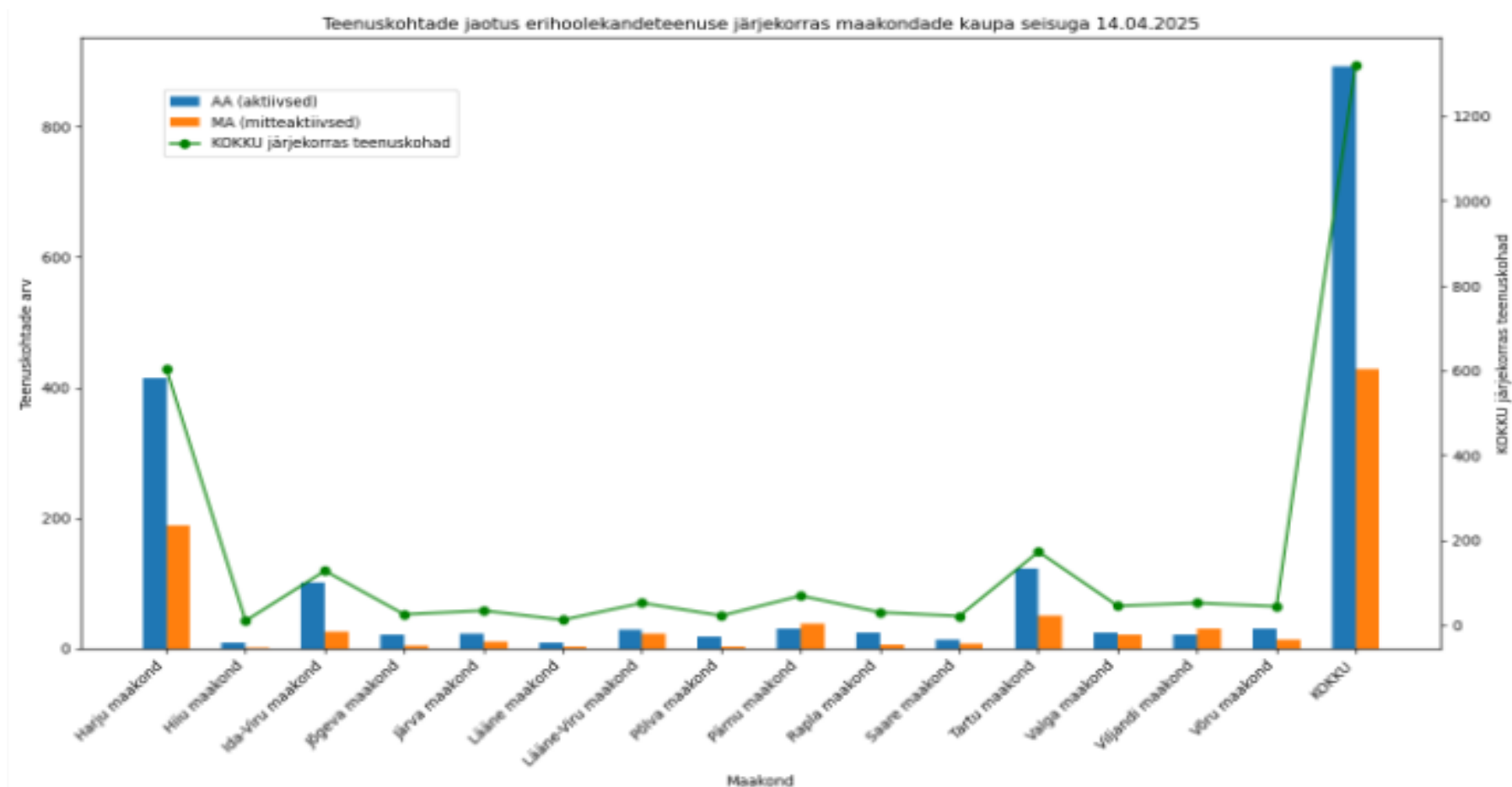
Joonis 3. AA teenuskohad, vanuseline jaotus ja teenuse liik (IET hulgas on ka 33 PNH teenuskohta)

3.3 EHK teenuse järjekorras olevad isikud aktiivsusnäitaja alusel

Joonis 4. Järjekorras olevate isikute jaotus vanusegruppide kaupa, kes ei kasuta samal ajal teist EHK teenust ega üldhooldusteenust.

3.4 EHK järjekorras olevate teenuskohtade vajadus järjekorras olevate isikute RRI alusel maakonna lõikes

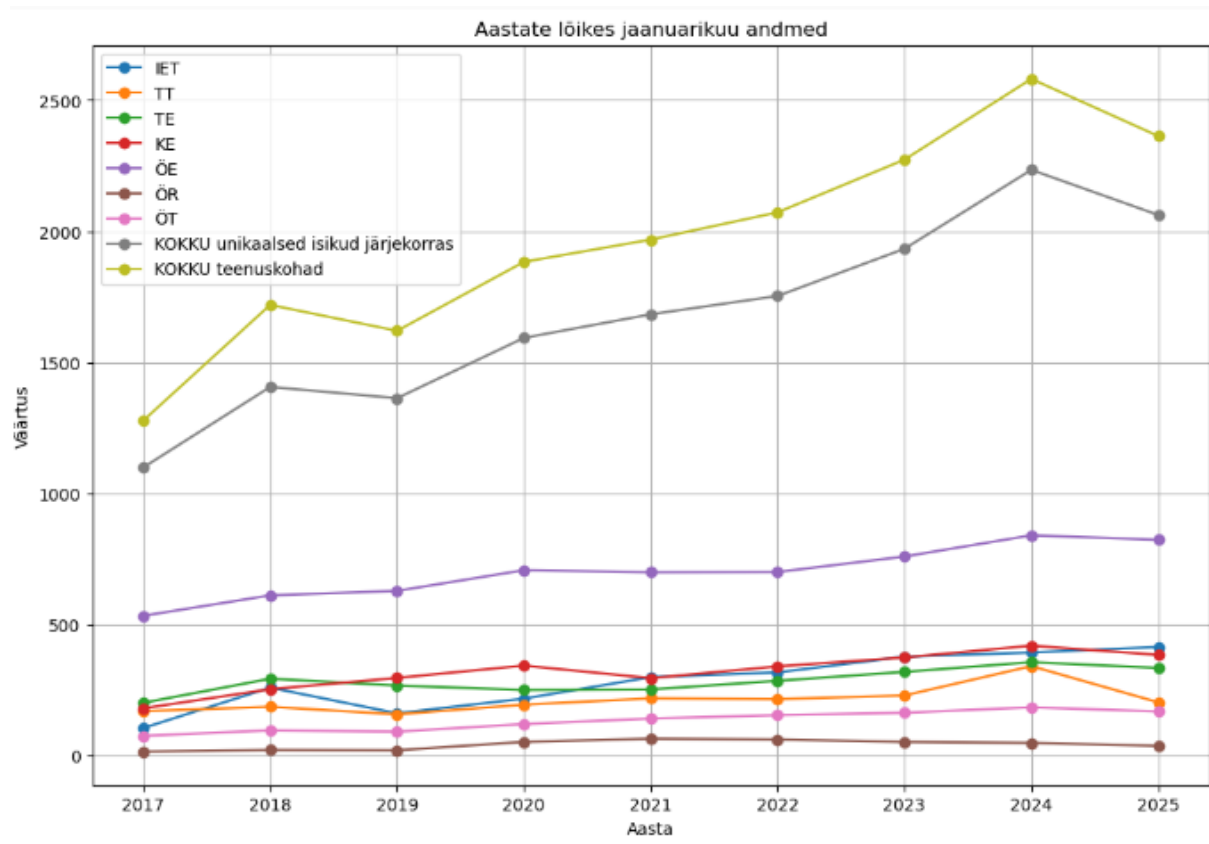

Joonis 5. järjekorras olevad teenuskohad isikute RRI järgse maakonna lõikes

Kõige suurem vajadus järjekorras olevate inimeste puhul on teenuskohtade vajadus Harjumaal ja Tartumaal. Ja seda nii AA kui ka MA teenuskohtade vaatest. Harjumaal elavatest inimestest kõige rohkem vajavad ÕE teenuskohta, Tartumaal IET (sh PNH ja IETaut), järgneb ÕE teenuskohtade vajadus.

4. Järjekordade ülevaade 2017-2025

Erihoolekande teenuskohtade puudus on kestnud juba aastaid ja on kasvavas trendis.

Joonis 6. Erihoolekandeteenuse järjekorrad 2017-2025 (isikud, teenuskohad)

Saab väita, et järjekorrad on tekkinud põhjusel, et riigil pole piisavalt eelarvelisi vahendeid teenuse eest tasumiseks ega uute teenuskohtade loomiseks. Ning see on omakorda kaasa toonud olukorra, kus sihtrühm teeb teadlikult valiku ja otsuse varakult esitada taotlus erihoolekandeteenuse vajaduse tuvastamiseks. Sel juhul reeglina hindamise järgselt suunatakse inimene teenuse järjekorda, sest antud hetkel ei ole akuutset teenuse vajadust. See kasvatab arvuliselt järjekorra suurust ning jätab üldsusele vale mulje olukorrast, justkui kõikidele järjekorras viibivatele inimestele tuleks kohe teenuskoht tagada, kuigi nad seda koheselt ei vaja ega ole nõus pakutavat teenuskohta vastu võtma.

Teenuse järjekorras olles ei ole kõik teenuse vajajad valmis määrama enda aktiivsuse staatust – see toob kaasa olukorra, kus järjekorras on aktiivsed teenuskohad/ isikud, SKA teeb teenuskoha pakkumisi, aga teenuskoht/ teenuseosutaja ei ole kas isikule/ tema eestkostjale sobiv (asukoht, keskkond vms) või ei ole siiski akuutset teenuse vajadust ja loobutakse teenuskohast. Alates 01.01.2025 on SKA-l õigus oodata 5 tööpäeva, kui isikuga ühendust ei saada teenuskoha pakkumiseks, siis liigutakse järjekorras edasi järgmisele isikule kohta pakkuma. Eesmärk on võimalikult kiiresti vaba rahalise kattega teenuskoht täita.

SKA on analüüsinud ametiseselt tööprotsessi teenuskoha pakkumiseks - plaanis on teostada ümberkorraldus, et teenuskohti pakub ainult kaks kindlat peaspetsialisti (teenusvajaduse hindajat), kes omavad tervikvaadet vakantsetest teenuskohtadest, järjekorra andmetest ning teenusekohtade

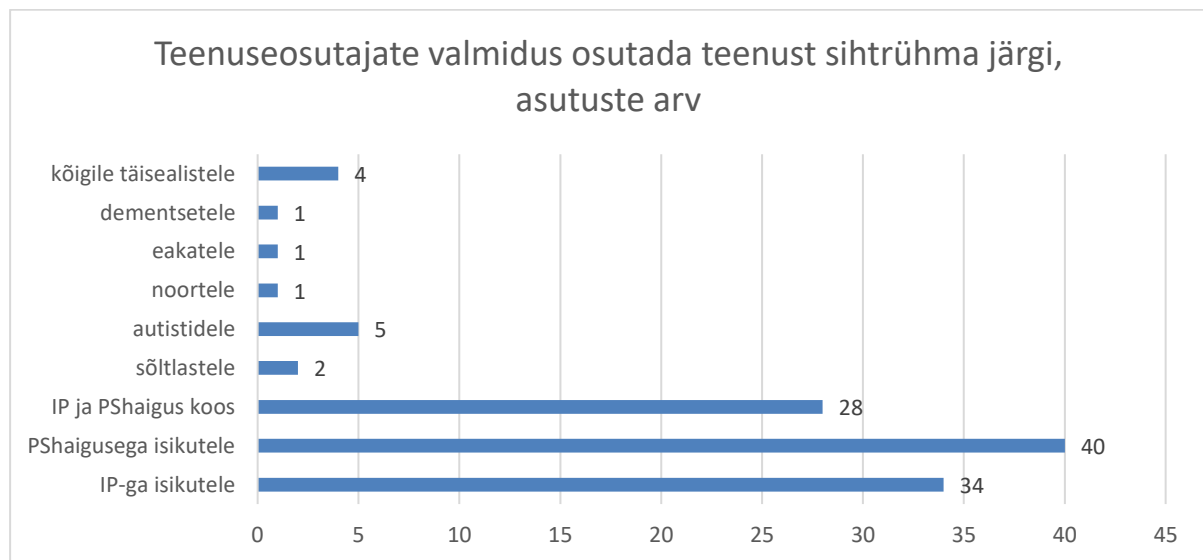
täitmisest. Täna tegelevad oma teiste tööülesannete kõrvalt teenuskohtade pakkumistega kõik 26 peaspetsialisti, kelle ülesandeks on kogu erihoolekande- ja rehabilitatsiooniteenuse menetlusprotsess alates taotluse vastuvõtmisest kuni teenusele suunamiseni.

5. Teenuseosutajate valmisolek uute teenuskohtade loomiseks

Märts 2025 saatis SKA tänastele erihoolekandeteenuse lepingupartneritele infokorje küsimustiku, mille eesmärgiks oli saada esmane ülevaade teenuseosutajate valmisolekust üldse uusi teenuskohti juurde luua, kui lisarahastus peaks tekkima.

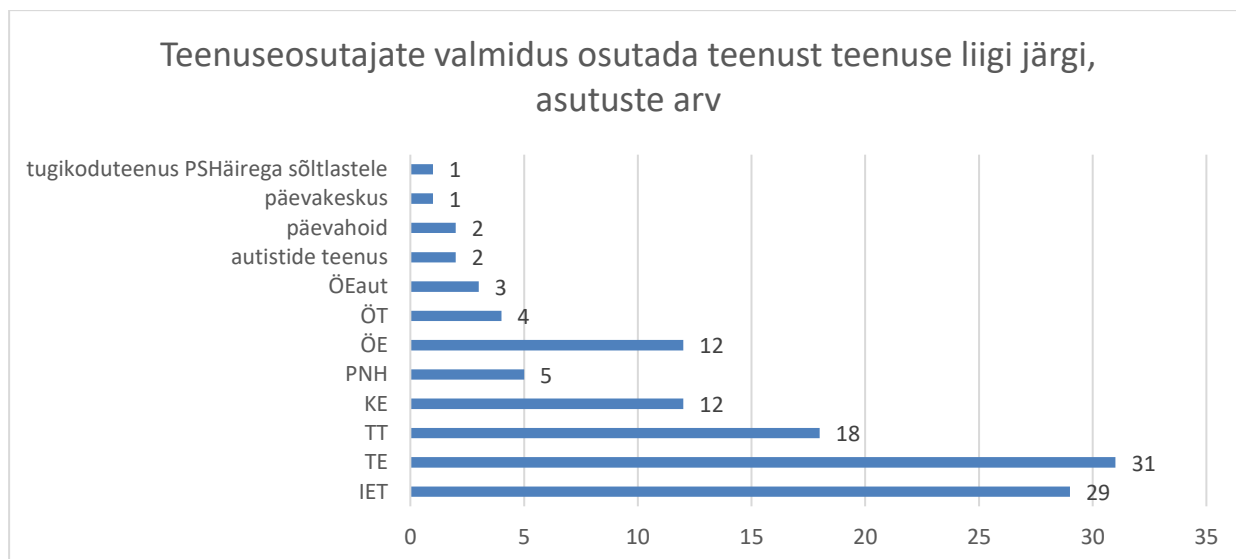
147 lepingupartnerist vastas küsitlusele 78 teenuseosutajat, neist 51 asutust on valmis looma juurde 888 teenuskohta ning enamus seda juba käesoleval aastal. Kõige enam on valmisolekut luua juurde teenuskohti Harjumaale.

Joonis 7 annab ülevaate, millistele sihtrühmadele on teenuseosutajad valmisolekus teenuskohti juurde looma.

Joonis 7. Teenuseosutajate valmidus teenuskohti juurde luua sihtrühmade valikus

Teenuseosutajad vastasid, et kõige enam oleks valmis juurde looma toetatud elamise teenuskohti, 31 asutust (joonis 8). Vajab täpsustamist, kas toetatud elamise kohtade juurde loomisel on valmisolek teenuseosutaja poolt pakkuma ka elamispinnaga teenuskohta. Selle järele on täna teenuse järjekorras olijatel suurem eelistus, kui teenust kasutada enda isiklikus eluruumis .

Joonis 8. Teenuseosutajate valmidus osutada teenust teenuse liigi järgi